

POSTANOWIENIE

Dnia 3 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Ryński (przewodniczący)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Włodzimierz Wróbel (sprawozdawca)

Protokolant Ewa Śliwa

w sprawie P. M., skazanego z art. 101 § 2 K.K., art. 86 § 2 K.K.W.P., art. 4 § 1 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r., art. 1 pkt. 1, 2 i 3 Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r., art. 225 § 1 K.K., art 1 § 1, § 2 i § 3 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r., po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 3 października 2018 r., zażalenia, wniesionego przez prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w W. na postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w W. dnia 11 czerwca 2018 r., sygn. akt Ko.(Un.) [...]

postanawia:

I. uchylić pkt. 3 postanowienia Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 11 czerwca 2018 r. w zaskarżonym zakresie obejmującym skazania P. M. wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w W. z dnia 29 kwietnia 1949 r., sygn. akt Sr [...], za wyjątkiem czynu opisanego w literze A tego wyroku, i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy w O.;

II. w pozostałym zakresie utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 11 czerwca 2018 r. (sygn. akt Ko. (Un.) [...]):

1) na mocy art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1987) stwierdzono nieważność wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w W. zapadłego na sesji wyjazdowej w O. w dniu 29 kwietnia 1949 r. w sprawie Sr. [...] w stosunku do osoby P. M., s. J. ps. S. w części dotyczącej skazania za przypisane mu przestępstwa zakwalifikowane z (pisownia oryginalna):

- *art. 86 § 2 K.K.W.P. w pkt D.b. 1.2.3.4.5.6. (4 § 1 Dekretu z 13 czerwca 1946 roku);*

- *w pkt 1.2. oraz pkt II.1. (a art. 1 p.(1), p. (2) i p.(3) Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r.)*

- *w pkt. L. II. 5.6.7., L. IV.3., L.VI., L.VII., L.IX, L XI., L. XII. (a art. 1 § 1 § 2 i § 3 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. wzg. Z art. 1 § 1 § 2 i § 3 cyt. Dekretu w zw. z art. 27 K.K.W.P.)*

- *w pkt Ł.II.5.6.7.8.9.10.11.12.13, Ł.IV.1.2.3.4.5.6.7., Ł. VI. 1.2, Ł.IX, Ł. X, Ł.XI (z art. 259 K.K. wzg. Z art. 259 K.K. w zw. z art. 27 K.K.W.P.)*

2) na mocy art. 1 ust 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1987) stwierdzono nieważność wyroku b. Najwyższego Sądu Wojskowego z dnia 19 lipca 1949 r. o sygn. Sn.Odw.S.[...] w stosunku do osoby P. M., s. J. ps. S. w części dotyczącej czynów, co do których stwierdzono nieważność w pkt 1),

3) w pozostałym zakresie wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego w W. zapadłego na sesji wyjazdowej w O. w dniu 29 kwietnia 1949 r. w sprawie Sr. [...] nie uwzględniono.

Od tego postanowienia zażalenie wniósł Prokurator Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w W., zarzucając przedmiotowemu orzeczeniu błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia i mający wpływ na jego treść, polegający na bezpodstawnym, iż przypisane skazanemu w części archiwalnego orzeczenia przestępstwa polegające na tym, że (pisownia oryginalna):

/A/ na terenie woj. [...] będąc obywatelem polskim dobrowolnie przyjął i pełnił obowiązki w nieprzyjacielskim wojsku niemieckim w „Kompani Polskiej” przy tworzonego przez Niemców Legionie Białoruskim biorąc udział w działaniach wojennych przeciwko Wojsku Polskiemu walczącemu u boku Armii Radzieckiej na froncie wschodnim, jako dowódca drużyny w stopniu kaprała od marca 1944 r. do października 1944 r., tj. przestępstwa z art. 101 § 2 K.K.

/II/ dopuszczał się gwałtownych zamachów na jednostki M.O. i urzędy państwowe,

/J/ przez wydawanie i przekazywanie rozkazów lub przez osobiste wykonywanie podlegał do zabicia lub zabijał ludzi,

/L/ przez wydawanie i przekazywanie rozkazów lub przez osobiste uczestnictwo w zbrojnych starciach i zabójstwach podlegał do dopuszczenia się gwałtownych zamachów lub sam dopuszczał się gwałtownych zamachów na jednostki W.P., M.O., U.B.P., urzędy i członków partii z powodu ich przynależność do wymienionych organów państwowych (17-krotnie), tj. przestępstwa z art. 1 § 1, § 2 i § 3 Dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r., względnie z art. z art. 1 § 1, § 2 i § 3 tegoż dekretu w zw. z art. 27 K.K.W.P.

nie zostały popełnione przez skazanego z zamiarem przyczynienia się do odzyskania przez Polskę niepodległości i jej pełnej suwerenności na arenie międzynarodowej i mogły mieć charakter kryminalny, a jego wstąpienie w szeregi kolaboracyjnej formacji nie miało motywacji niepodległościowej.

Prokurator wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia przez stwierdzenie nieważności opisanych wyżej orzeczeń także w zakresie, w którym oddalono pierwotny wniosek, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie tylko w zakresie dotyczącym nieuwzględnienia wniosku dotyczącego czynów opisanych w pkt I – L jest zasadne. W zakresie przyjęcia i pełnienia obowiązków w „Kompani Polskiej” przy tworzonej przez wojska niemieckie Legionie Białoruskim zażalenie okazało się bezzasadne.

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (dalej także jako „ustawa lutowa”) jedynie takie orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od rozpoczęcia ich działalności na ziemiach polskich, poczynając od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. mogą zostać uznane za nieważne, jeżeli czyn zarzucony lub przypisany był związany z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności. Jak to trafnie ujął Sąd Apelacyjny w Łodzi w postanowieniu z dnia 28 grudnia 1993 r. (II AKz 368/93, LEX nr 1680874) – *<<sam fakt formalnego skazania za czyn, którego opis, kwalifikacja prawna wskazywałyby na jego charakter "polityczny", nie jest decydujący dla uznania danego czynu za "działalność niepodległościową". W tym zakresie należałoby zawsze mieć na uwadze, aby zachowanie osoby represjonowanej - zarówno podmiotowo, jak i przedmiotowo - zmierzało do odzyskania niepodległości.>>*

Z tego też względu, materiał dowodowy zgromadzony w aktach sprawy nie dawał adekwatnej wiedzy na temat funkcjonowania „Kompanii Polskiej” w ramach tworzonego przez okupanta niemieckiego Legionu Białoruskiego. W zażaleniu także nie znajduje się dostateczna argumentacja, że wstąpienie

w szeregi tej formacji miało na celu działania niepodległościowe. Nawet jeżeli byłoby tak, jak wskazuje Prokurator, iż wstąpienie do Kompanii było jedyną alternatywą dla wcielenia do Wehrmachtu i wysłania na front wschodni, nie stanowi to jeszcze w rozumieniu ustawy lutowej działania na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Braku historycznej wiedzy nie można rozstrzygać na korzyść skazanego, gdyż nie zachodzą tutaj niedające się usunąć wątpliwości, gdyż charakteru niepodległościowego działań bądź organizacji w aspekcie historycznym nie można domniemywać. Spełnienie ustawowych przesłanek charakteru działalności należy wykazać w rozumieniu reguł dowodowych z uwzględnieniem wiedzy historycznej i powszechnie przyjętej metodologii badań w tym zakresie. Zażalenie nie wskazuje żadnych nowych informacji w tym przedmiocie, ani też nie wykazuje, że Sąd I instancji dysponował adekwatnymi źródłami, lecz błędnie je zinterpretował. Prokurator argumentuje jedynie, że nasza wiedza jest w tym obszarze zbyt uboga (obiektywnie). Zatem co do tego aspektu sprawy nie należało przychylić się do zażalenia.

Inaczej ma się jednak sprawa co do zachowań opisanych w punktach I-L. W stosunku do nich uzasadnienie zaskarżonego postanowienia jawi się jako sprzeczne. Z jednej strony Sąd nie podchodzi afirmatywnie do „niepodległościowej motywacji” P. M. w odniesieniu do czynów z użyciem przemocy i broni palnej, z drugiej strony wskazuje, że zachowania te przekraczały uzasadnioną potrzebę. Jest to zatem nawiązanie do art. 1 ust. 3 ustawy lutowej, który nie absolutyzuje działalności niepodległościowej w okresie 1944-1989, wskazując, że nie zasługują na unieważnienie te orzeczenia dotyczące czynów, gdzie dobro poświęcone pozostawało w rażącej dysproporcji do dobra, które uzyskano lub zamierzano uzyskać, albo sposób działania lub zastosowany środek były rażąco niewspółmierne do zamierzonego lub osiągniętego skutku. Podkreślić należy, że w stosunkowo lakonicznym uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia odniesiono się en bloc do wszystkich zachowań z lat 1945-47 stawiając niczym nie uargumentowany wniosek, że czyny te mogły być popełnione z innych niż niepodległościowe pobudek. Sąd odwołuje się do „szczegółowej analizy zachowanych akt historycznych”, jednak w żadnej mierze nie precyzuje,

o jakie konkretnie akta chodzi. Takie ogólnikowe twierdzenia, zwłaszcza w kontekście udziału skazanego w szeregach NZS i NZW nie pozwalają na weryfikację poprawności rozumowania Sądu I instancji.

Wobec czego należało orzec jak w sentencji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w O., jako właściwemu w sprawie.

Właściwość rzeczowa tego Sądu wynika z art. 2 ust.1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, który stanowi, że nieważność orzeczenia stwierdza sąd okręgowy albo wojskowy sąd okręgowy, jeżeli zgodnie z obowiązującymi przepisami w dniu wejścia w życie ustawy właściwy do rozpoznania sprawy o czyn będący przedmiotem tego orzeczenia jest sąd wojskowy. Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 5 kwietnia 1955 r. (Dz. U. 1955 Nr 15 poz. 84 i 84) o przekazaniu sądom powszechnym dotychczasowej właściwości sądów wojskowych w sprawach karnych osób cywilnych, funkcjonariuszów organów bezpieczeństwa publicznego, Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej, do właściwości sądów powszechnych, przekazano podlegające dotychczas właściwości sądów wojskowych sprawy o przestępstwa popełnione przez osoby cywilne, a określone w rozdziale I dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa, z wyjątkiem spraw o przestępstwo określone w art. 7 tego dekretu. Natomiast zgodnie z art. II. ustawy z dnia 19 kwietnia 1969 r. przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz. U. 1969 Nr 13 poz. 97) z dniem wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego utraciły moc dotychczasowe przepisy dotyczące kwestii unormowanych w tym kodeksie (m.in. dotyczące właściwości sądów). Oznacza to, że w dacie wejścia w życie ustawy lutowej właściwość sądów w odniesieniu do czynów, co do których w niniejszej sprawie nastąpiło uchylenie postanowienia Wojskowego Sądu Okręgowego w W. z dnia 11 czerwca 2018 r. (sygn. akt Ko. (Un.) [...]) ustalana byłaby na podstawie Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Były to zatem sądy wojewódzkie (z uwagi na kwalifikację prawną czynów przypisanych pierwotnie

P. M.). Z uwagi na następne zmiany ustroju sądów powszechnych sądy te zastąpiły sądy okręgowe (art. 2 ustawy lutowej po nowelizacji posługuje się już tą aktualną nomenklaturą). Właściwość miejscowa Sądu Okręgowego w O. z kolei wynika z art. 2 ust. 2 ustawy lutowej, który stanowi, że miejscowo właściwy do stwierdzenia nieważności jest sąd, w którego okręgu, określonym przepisami obowiązującymi w dniu wejścia w życie ustawy, wydane zostało przez organ I instancji orzeczenie będące przedmiotem postępowania o unieważnienie. Jak wynika z akt, w niniejszej sprawie orzekał Wojskowy Sąd Rejonowy w W. na sesji wyjazdowej w O. Zatem orzeczenie zostało wydane w okręgu ówczesnego (na dzień wejścia w życie ustawy lutowej) Sądu Wojewódzkiego w O., dziś Sądu Okręgowego.

W ponownym postępowaniu Sąd będzie zobligowany rozważyć w kontekście aktualnej wiedzy historycznej i materiałów wynikających z akt sprawy charakter każdego z czynów wskazanych we wniosku, co do których ten oddalono (opisanych w punktach I-L), mając na uwadze wymogi stawiane przez art. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 roku o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.